

PROF. DR HAB. JAN TUROWSKI

Prof. Dr hab. Jan Turowski urodził się 29 X 1917 r. we wsi Nasutów (b. pow. Lubartów woj. lubelskie) w rodzinie rolniczej. Uczęszczał do szkoły podstawowej w Nasutowie. W roku 1933 podjął naukę w Gimnazjum Biskupim w Lublinie, które ukończył złożeniem matury w roku 1936. W tymże roku zapisał się na Wydział Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Studia te, przerwane wybuchem wojny i okresem okupacji, wznowił w roku 1944 i ukończył uzyskaniem magisterium w roku 1945. Już w roku 1944 podjął pracę na KUL jako asystent wolontariusz, a następnie w roku 1945 jako asystent na etacie.

W okresie studiów prof. Turowski zamierzał poświęcić się pracy naukowej i wobec tego w dwa lata po magisterium (w roku 1947) przygotował i obronił rozprawę doktorską pt. *Zmiany społeczne wsi a miasto*. Po uzyskaniu doktoratu pracował dalej na KUL, otrzymał etat adiunkta, a następnie zastępcy profesora. W roku 1957 na podstawie dorobku naukowego objął stanowisko docenta, w roku 1965 zaś uzyskał stanowisko i tytuł profesora nadzwyczajnego, a w roku 1974 – profesora zwyczajnego. W roku 1988 przeszedł na emeryturę; pracował jednak nadal na pół etatu aż do 30 IX 1993 r.

W okresie swej prawie 50-letniej pracy na uniwersytecie zajmował następujące stanowiska: był prodziekanem Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL w latach 1974-1977; dziekanem Wydziału Nauk Społecznych KUL w latach 1981-1984; dyrektorem Szkoły Letniej Kultury i Języka Polskiego w latach 1972-1978; kierownikiem Zakładu Socjologii do roku 1968; kierownikiem Katedry Socjologii Ogólnej w latach 1968-1993.

W całym okresie pracy na KUL Profesor Turowski prowadził działalność dydaktyczną, a więc jako asystent miał ćwiczenia, proseminaria i, zastępczo, wykłady, po uzyskaniu doktoratu zaś jako adiunkt i zastępca profesora wykłady i seminaria (wraz z seminarium magisterskim). Wykłady obejmowały: filozofię społeczną, socjologię ogólną (makrostruktury społeczne i mikrostruktury społeczne), historię myśli społecznej, socjologię rodziny, socjologię wsi na Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi. Po zamknięciu Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych na KUL Prof. Turowski prowadził wykłady z socjologii i seminaria na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL. Katolicki Uniwersytet Lubelski był bowiem jedyną uczelnią w kraju, w której w latach

1950-1956 odbywały się (oficjalnie) wykłady z tego przedmiotu. Dzięki temu udało się w ramach specjalizacji filozofii społecznej kontynuować studia socjologiczne, które w pełni rozwinęły się na sekcji społecznej reaktywowanego w 1981 r. Wydziału Nauk Społecznych. Swoją działalnością dydaktyczną w zakresie socjologii i metod badań socjologicznych Prof. Turowski przyczynił się znacznie do utrwalenia się i rozwinięcia kierunku studiów socjologicznych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Pod kierunkiem naukowym Prof. Turowskiego ok. 60 osób przygotowało rozprawy magisterskie; Prof. Turowski był promotorem 6 przewodów doktorskich, a recenzentem 16; recenzował także dorobek naukowy i rozprawy habilitacyjne 15 przewodów habilitacyjnych; przygotował opinie w postępowaniu o nadanie tytułu profesora nadzwyczajnego, a następnie tytułu profesora zwyczajnego, obecnie zaś – tytułu naukowego profesora w 12 postępowaniach profesorskich.

W latach 1965-1969 Prof. Turowski został zaproszony do zorganizowania i prowadzenia zajęć z zakresu socjologii i badań socjologicznych na dwóch wydziałach: na Wydziale Prawa i Wydziale Ekonomii UMCS w Lublinie. Przy współudziale dra Piotra Kryczki i mgra Józefa Styka prowadził przez 5 lat wykłady z zakresu socjologii, dostosowane do specyfiki tych wydziałów, zorganizował Zakład Socjologii, brał też udział w sesjach wyjazdowych z wykładami dla studiujących na UMCS zaocznie w Tarnobrzegu i Rzeszowie.

Na zaproszenie Uniwersytetu Jagiellońskiego Prof. Turowski prowadził w roku akademickim 1974/75 wykłady i ćwiczenia dla studentów etnografii z zakresu socjologii wsi i metod badań socjologicznych.

W latach 1967-1968 Prof. Turowski prowadził wykłady, konwersatoria i ćwiczenia z zakresu socjologii miasta dla kierowników osiedli mieszkaniowych w ramach specjalnego studium, zorganizowanego w Lublinie przez Towarzystwo Wolnej Wszechnicy.

Do dokonań w zakresie działalności dydaktycznej Prof. Turowskiego należy doliczyć udział w zorganizowaniu 4 nowych form i jednostek organizacyjnych działalności naukowej na KUL.

W roku 1945/46 wspólnie z prof. Czesławem Strzeszewskim zorganizował na KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi, w którym później pracował naukowo i dydaktycznie. Pełnił też funkcję sekretarza Zarządu i kierownika organizacyjnego tegoż Studium. Działało ono na bazie istniejącego na KUL Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych. W zorganizowaniu studium współdziałali pracownicy naukowcy ówczesnego Wydziału Rolnego UMCS. Wydatnej pomocy i poparcia udzielał ówczesny Związek Młodzieży Wiejskiej „Wici”, Związek Nauczycielstwa Polskiego i Towarzystwo Uniwersytetów Ludowych. Celem Studium było kształcenie inteligencji wiejskiej, tj.

związanej swą pracą zawodową lub działalnością społeczno-kulturalną ze wsią i rolnictwem, a mającą już jakieś wykształcenie fachowe (miało ono charakter dzisiejszego studium podyplomowego). Z drugiej strony miało na celu umożliwienie odbycia studiów w zakresie dyscyplin społecznych i gospodarczych różnego rodzaju działaczom i pracownikom różnych organizacji i instytucji związanych ze wsią. Studium to umożliwiło kilkuset osobom uzyskanie odpowiedniego wykształcenia na poziomie uniwersyteckim. Wielu absolwentów z dyplomem tego Studium zajmowało później odpowiedzialne stanowiska w życiu gospodarczym kraju i w administracji państwowej. Zostało ono jednak zamknięte w roku 1950/51 wraz z Wydziałem Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL.

Drugą ważną placówką organizacyjną powstałą w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim był Zakład Duszpasterstwa i Migracji Polonijnej. Dwuletnie starania Prof. Turowskiego i ks. dra hab. Piotra Tarasa oraz rektora KUL ks. prof. dra hab. Mieczysława Krąpca w ministerstwach oraz Urzędzie d. s. Wyznań umożliwiły erygowanie wreszcie w roku 1972 tej placówki. Zakład Duszpasterstwa i Migracji Polonijnej (przekształcony później w Zakład Badań Polonijnych) kierowany był w latach 1972-1978 przez Prof. Turowskiego jako zastępcę kierownika, którym w tym okresie był rektor uniwersytetu prof. Krąpiec.

Celem Zakładu było realizowanie idei łączności Polski jako Macierzy z Polakami i Polonią w różnych krajach świata na płaszczyźnie kulturalnej i naukowej. Zakład organizował coroczne konferencje naukowe na określone tematy, zapraszając do udziału uczonych z kraju, a przede wszystkim pracowników naukowych polskiego pochodzenia i Polaków przebywających za granicą. Szczególną uwagę zwracano na rozszerzenie kontaktów i różnych form współdziałania z duchownymi prowadzącymi działalność duszpasterską za granicą. Wynikiem tej działalności w latach 1973-1978 było wydanie trzech tomów „Studiów Polonijnych”, a przede wszystkim dzieła pod redakcją ks. dr. hab. Piotra Tarasa pt. *Wkład Polaków do kultury świata* (Lublin 1976).

Znaczenie Zakładu Duszpasterstwa Migracji Polonijnej w tym czasie polegało na tym, że uruchomiono w kraju pierwszą placówkę naukową, która jako wolna od wszelkich ubocznych interesów politycznych umożliwiała Polakom za granicą i Polonii za granicą nawiązanie łączności, wymianę i współpracę naukową i kulturalną z krajem macierzystym.

Trzecią placówką, której działalności Prof. Turowski poświęcił wiele lat swej pracy, była Szkoła Letnia Kultury i Języka Polskiego na KUL. W roku 1971 udało się bowiem erygować tę placówkę dzięki staraniom ówczesnego rektora KUL i poparciu różnych fundacji polonijnych (a szczególnie Fundacji Kościuszkowskiej). Prof. Turowski był od roku 1973 do roku 1978 dyrektorem tej Szkoły i stałym wykładowcą. W tym okresie Szkoła Letnia organizowała corocznie

bogaty program zajęć z zakresu wiedzy o kulturze polskiej i nauki języka polskiego. Corocznie ok. 100 osób młodzieży pochodzenia polskiego, a także studentów innych narodowości przybywało z różnych krajów Europy, a nawet z innych kontynentów na studia. Te kursy języka polskiego i kultury polskiej stanowiły dla młodzieży z innych uniwersytetów możliwości poznania lub odwiedzenia kraju oraz nawiązania czy też pogłębienia związku z krajem swoich przodków.

Z drugiej strony KUL rozszerzał swoje zadania i funkcje, kształcąc młodzież, choć w pewnym tylko zakresie, zamieszkującą w innych krajach. Program tych studiów w Szkole Letniej i uzyskane dyplomy dawały bowiem możliwość zaliczenia przez studentów obcokrajowców tych zajęć do programu swych studiów odbywanych w kraju swego zamieszkania. Szkoła Letnia Kultury i Języka Polskiego stworzyła następnie podstawę do utworzenia rocznego Kursu Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla studentów zagranicznych.

Czwartym osiągnięciem naukowo-organizacyjnym Prof. Turowskiego było zorganizowanie wielu form współpracy Katedry Socjologii na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej, a następnie na Wydziale Nauk Społecznych z instytucjami naukowymi za granicą w zakresie nauk społecznych. Prof. Turowski korzystał wielokrotnie z pobytów naukowych za granicą w ramach wymiany naukowej KUL z uniwersytetami katolickimi za granicą lub też na podstawie zaproszeń uczelni i instytutów naukowych zagranicznych. W roku 1969 przebywał 4 miesiące w Anglii, 2 we Francji i 2 w Austrii. W roku 1973 przebywał na podstawie grantu Deutscher Akademischer Austauschdienst w RFN (Bielefeld), a w roku 1972 w USA. W roku 1976/77 przebywał po 2 miesiące w Nijmegen (Holandia) oraz w Leuven (Belgia), następnie w roku 1983/84 również w Belgii i Holandii.

W czasie tych pobytów naukowych Prof. Turowski nie tylko prowadził odpowiednie studia, wygłaszał wykłady, ale także omawiał i przygotowywał wspólne prace badawcze oraz wspólne konferencje naukowe. Ta współpraca została nawiązana i rozwinęła się w szerszej formie z Department of Sociology Uniwersytetu w Leuven i uniwersytetu w Nijmegen, a utrwaliła się na całe 20-lecie (1971-1990) z instytutami socjologii w Wiedniu oraz uniwersytetu Linz, czego wyrazem było kilkanaście socjologicznych konferencji naukowych, organizowanych na przemian w Austrii i w Polsce. W ten sposób Prof. Turowski przyczynił się do powiązania Katedry Socjologii i Sekcji Społecznej i całego Wydziału Nauk Społecznych KUL z instytucjami naukowymi za granicą.

Na krótkie omówienie zasługuje również społeczna działalność naukowa prof. Turowskiego. Brał on bowiem czynny udział w ogólnokrajowym życiu naukowym. Był i jest członkiem następujących komitetów naukowych Polskiej Akademii Nauk: Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN, Komitetu

Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Komitetu Socjologii PAN (przez dwie kadencje był członkiem Prezydium tegoż Komitetu PAN), Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN (ostatnia kadencja), Rady Naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Komitetu Pamiętnikarstwa PAN.

Wymienić należy również członkostwo i działalność Prof. Turowskiego w następujących towarzystwach naukowych: Polskim Towarzystwie Ekonomicznym (do roku 1960), Towarzystwie Urbanistów Polskich (do roku 1975), Towarzystwie Naukowym KUL, Lubelskim Towarzystwie Naukowym, Polskim Towarzystwie Socjologicznym. Działalność Prof. Turowskiego w Polskim Towarzystwie Socjologicznym wymaga pewnego omówienia. Prof. Turowski był bowiem przez kilka kadencji członkiem Zarządu Głównego PTS. W roku 1961 zorganizował Oddział Polskiego Towarzystwa Socjologicznego w Lublinie i jako przewodniczący kierował jego działalnością przez 15 lat. W tym czasie Lubelski Oddział PTS skupiał kilkudziesięciu członków legitymujących się uniwersyteckim wykształceniem socjologicznym i rozwijał wszechstronną działalność naukową, kulturalną, a przede wszystkim badawczą, wykonując różne zlecenia na badania socjologiczne. Powstanie i rozwój Oddziału PTS w Lublinie przyczyniło się do ukształtowania się ośrodka socjologicznego w regionie lubelskim.

Prof. Turowski brał również czynny udział w międzynarodowym życiu naukowym i w działalności międzynarodowych towarzystw naukowych, a mianowicie w The European Society for Rural Sociology (przez 1 kadencję pełnił funkcję członka Executive Committee i przez 1 kadencję członka Council Members) oraz w International Sociological Association.

Działając w komitetach PAN, w towarzystwach naukowych w kraju i międzynarodowych towarzystwach naukowych, Prof. Turowski współorganizował konferencje naukowe, wygłaszał referaty, przedstawiał wyniki swych badań naukowych. Tę aktywną działalność ukazuje lista rejestrująca udział Prof. Turowskiego w konferencjach i międzynarodowych zjazdach naukowych.

Ujmując całościowo prace naukowe Prof. Turowskiego, społeczną działalność naukową oraz działalność dydaktyczną, trzeba zwrócić uwagę, że koncentrowała się ona w następujących dziedzinach, a mianowicie: socjologii rodziny, socjologii wsi i miasta, procesów industrializacji i urbanizacji, metod badań socjologicznych oraz socjologii ogólnej.

W dziedzinie socjologii rodziny prof. Turowski poddał krytyce tzw. teorię rodziny nuklearnej, sformułowaną przez socjologów amerykańskich i dominującą w latach powojennych. W kilku rozprawach, a przede wszystkim w rozprawie *Inadequacy of the Theory of the Nuclear Family* (przedstawionej na międzynarodowym kongresie w Toronto) wykazał metodologiczne wady teorii nuklearnej rodziny i na przykładzie wyników polskich badań nad rodziną do-

wiół istnienia i żywotności tzw. zmodyfikowanej trójgeneracyjnej rodziny wielkiej czy też tzw. trójgeneracyjnej rodziny rozproszonej. W zakresie socjologii miasta Prof. Turowski rozwinął w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych przy współudziale dra hab. Piotra Kryczki, dra Adama Stanowskiego i dra Stanisława Cieśli badania empiryczne nad osiedlami mieszkaniowymi, nowymi miastami, samorządem mieszkańców, mikrośrodowiskami mieszkalnymi w wielkim mieście – ukoronowane dwiema znaczącymi monografiami: *Studia socjologiczne i urbanistyczne miast Lubelszczyzny* (Lublin 1970) oraz *Środowisko mieszkalne w świadomości ludności miejskiej* (Wrocław 1978). W dziedzinie badań nad procesami industrializacji wypracowana została koncepcja tzw. industrializacji małej czy też tzw. industrializacji rozproszonej (na pewne podobieństwo z COP) w postaci tworzenia ośrodków przemysłowych, a nie wielkich okręgów przemysłowych, oraz rozwoju zakładów i ośrodków z zakładami przemysłu rolno-spożywczego jako wpływającymi najskuteczniej na modernizację wsi i rolnictwa. Krytyka procesów urbanizacji w formie rozrostu miast wielkich i aglomeracji miejsko-przemysłowych doprowadziła do wysunięcia koncepcji tzw. suburbanizacji, polegającej na hamowaniu wzrostu wielkich miast i aglomeracji monocentrycznych na rzecz lokalizacji inwestycji i rozwoju miast małych i średnich wokół wielkiego miasta danego regionu. Prace z zakresu teorii społeczeństwa znalazły swe ukoronowanie w dwóch książkach: *Socjologia - Małe struktury społeczne* (Lublin 1993) oraz *Socjologia - Wielkie struktury społeczne* (Lublin 1994).

UDZIAŁ W KONFERENCJACH I ZJAZDACH MIĘDZYKONFERENCJOWYCH

1. Konferencja polsko-norweska w Lysebu – Oslo w dniach 13-16 V 1966 r. (Polish, Norwegian Sociological Colloquium – Lysebu, Oslo, Norway, Maj 13-16, 1966).
2. Konferencja polsko-czechosłowacka w Smolenicach (k. Bratysławy) w dniach 10-13 IV 1967 r. (I. Setkání Polských a Československých Sociologů 10-13 IV 1967).
Referat: *Tworzenie się społeczności osiedlowych w wielkim mieście*.
3. VII Kongres Europejskiego Towarzystwa Socjologii Wsi w Münster (RFN) w dniach od 10 VIII do 14 VIII 1970 r. (Seventh Congress of the European Society for Rural Sociology, August 10-14 1970).
4. VII Światowy Kongres Socjologów w dniach 14-19 IX 1970 w Warnie (7-th World Congress of Sociology, Varna (Bulgaria), September 14-th – 19-th 1970).

- Referat: *Trends in Post War Changes in Polish Towns.*
5. Konferencja polsko-austriacka w dniach od 4 V do 8 V 1971 r. w Veslau–Wiedeń (Polish-Austrian Sociological Seminar, Veslau–Wien, May 4-th - 8-th 1971).
Referat: *Differentiation and Changes in Polish Family and the Theory of the Nuclear Family.*
 6. Trzeci Światowy Kongres Socjologii Wsi w Baton Rouge Louisiana USA w dniach 22-27 VIII 1972 (Third World Cogress for Roural Sociology, Baton Rouge (Luisiana USA), August 22-th - 27-th 1972).
Referat: *Trends and Types of the Industrialization and the Socio-Economic Development (The Polish Experience).*
 7. Konferencja polsko-austriacka w dniach od 25 V do 4 VI 1973 r. w Krakowie.
Referat: *Communities in Post – War Poland – The Process of Reintegration.*
 8. VII. World Congress of Sociology (August 1974 w Toronto (Kanada)).
Referat: *Inadequacy of the Theory of the Nuclear Family. The Polish Experience.*
 9. Konferencja austriacko-polska w Wiedniu 1976 r. nt. *Werte und Gesellschaft im Wandel.*
Referat: *Socio-ökonomischer Wandel und seine Auswirkungen auf die Wertvorstellungen.*
 10. Konferencja polsko-austriacka w r. 1976 w Lublinie nt. *Der Mensch im städtischen Wohnumilieu.*
Referat: *Soziale Beziehungen in der neuen Wohnsiedlungen in der Grosstadt.*
 11. Konferencja austriacko-polska w Linz w r. 1978 nt. *Strukturlosigkeit in der modernen Stadt.*
Referat: *Ist die Strukturlosigkeit in der Stadt möglich?*
 12. Konferencja polsko-austriacka nt. *Antinomien in der industrieleeren Gesellschaft* w Lublinie w r. 1980.
Referat: *Plannugsdilemmas bei der Entwicklung von Städten und Dörfern.*
 13. Konferencja austriacko-polska nt. *Gesellschaftliches Wandlungs- und Beharrungspotential* w Linz w r. 1981.
Referat: *Hypothesen über Kontinuität und Veränderungen in der Kultur. Am Beispiel der polnischen Gesellschaft.*
 14. Konferencja niemiecko-polska w r. 1980 w Bad Homburg w r. 1982 nt. *Soziologie der Städte und Regionen.*
Referat: *Evaluationsuntersuchungen der städtischen Wohnmilieus.*

15. Konferencja polsko-austriacka nt. *Integrationsprozesse in der modernen Gesellschaft* w Lublinie w r. 1983.
Referat: *Einführung in die Problematik der Integrationsprozesse der modernen Gesellschaft.*
16. Konferencja austriacko-polska nt. *Soziale Ungleichheit. Ein Systemsvergleich.*
Referat: *Soziale Klassen. Theorien und Wirklichkeit.*
17. Konferencja austriacko-polska nt. *Öffentlichkeit versus Privatheit. Zur Bedeutung intermediärer Strukturen* w Linz 1986.
Referat: *Privatheit und Öffentlichkeit als Konzeptionen der soziologischen Analyse.*
18. Konferencja polsko-niemiecka w r. 1986 w Kazimierzu nt. *Entwicklung und Subsidiarität: Wirtschaftliche und gesellschaftliche Entwicklung im Lichte der Christlichen Sozialethik.*
Referat: *Landwirtschaftliche Genossenschaften in Polen.*
19. XIII Congress of European Society for Rural Sociology w r. 1986 w Braga (Portugalia).
Referat: *Concepts of Rural Sociology.*
20. Konferencja niemiecko-polska w r. 1988 w Saint Augustin (RFN) nt. *Leitlinien politischer Ethik - Verantwortung vor dem Hintergrund von Sekularismus und Weltkrise in Ost und West.*
Referat: *Zum Verhältnis von Religion – Nation – Staat in Polen.*
21. Konferencja polsko-austriacka w r. 1988 w Niepokalanowie nt. *Strukturelle und kulturelle Faktoren der sozialen Pathologie in der modernen Gesellschaft.*
Referat: *Problemy patologii społecznej.*
22. XIV European Congress for Rural Sociology w Giessen (RFN) w r. 1990.
Referat: *Modells and Means for Reconstruction of the Self-gouvernement in the Rural Areas. - The Polish Experience.*
23. Konferencja austriacko-polska w Linz w r. 1991 nt. *Partizipation.*
Referat: *Die Selbstverwaltung im Dorf- und Stadtgemeinden in Polen. Zweier Konzeptionen.*
24. Congress of the Commission of the European Communities nt. *Child Family and Society (27-29 V 1991 w Luksemburgu).*
Udział w dyskusji: *Solidarity in Treegenerations Family.*
25. First European Conference of Sociology w r. 1992 w Wiedniu.
Udział w dyskusji: *Regional, Ethnic and National Identities.*